

Jeden z čelných představitelů známého avantgardního sdružení francouzské hudby, tzv. Pařížské šestky, Darius Milhaud (1892), vytvořil svou hudbou úchvatně barvitý obraz, kongeniální moderní francouzské poezii. Ač se sám považoval za skladatele vážného a filosofujícího, jsou dnes z jeho díla nejživotnější ta, jimž sám napříkládal velkou důležitost, a kde se dal inspirovat kouzlem exotiky a nejnovějšího lidového projevu — jazzu.

Za svého londýnského pobytu popisuje své první setkání s jazzem: „Zašel jsem často do Hammer-smithu a sedal jsem docela blízko hudebníků, pokoušel jsem se analyzovat a vstřebat do sebe to, co jsem slyšel. Jak to bylo daleko od předválečných cikánů, kteří nám hráli do ouška odpuzující a ploché líbeznosti, jak to bylo daleko od portamenta zpěváků pochybného vkusu, doprovázených chvěním cimbálu, i od nestravitelné křiklavosti naší kolovrátkové taneční hudby, kde si naplno pouštěly uzdu akordeon, klarinet a kornet. Tady zaznívalo svrchovaně jemné umění témbu: vynořil se saxofon, který plaší sny, trubka, dramatická a hned zase zasněná, klarinet, často v ostrém tónu; lyrický trombón lehkým dotykem snižce zavádil v crescendo o čtvrttón a tím zintenzívnil cit, a klavír spojoval a udržoval pohromadě tento ansámbl tak rozdílných, ale nikoli nesourodných nástrojů, s přesnou a složitou punktační bicí, které jakoby udávaly vnitřní pulzaci, tak nepostradatelnou pro rytmický život hudby. Ustavičné používání snykopy v melodii znamenalo takovou kontrapunktickou svobodu, že to vypadalo jako neuspořádaná improvizace, kdežto ve skutečnosti šlo o znamenitou režii, která si vyžadovala každodenního zkoušení. Napadlo mě, že bych mohl těchto rytmů a těchto témbu použít v komorní skladbě, ale potřeboval jsem napřed hlouběji proniknout do tajemství této nové hudební formy, před jejíž technikou jsem zatím stál ještě s úzkostnou zvědavostí.“

Nezůstalo však pouze u komorní hudby. Některá jazzem inspirovaná díla, původně zamýšlená pro klavír, např. *Tři Rag — caprices*, skladatel později instrumentoval pro orchestr a některé koncipoval dokonce scénicky. Z nich nejvýmluvnější je balet *Stvoření světa*. Milhaud na něj vzpomíná takto: „Po návratu ze Spojených států (1923) jsem navázal styk s Fernandem Légerem a Blaise Cendrarsem, protože jsem s nimi měl psát nový balet pro de Marého. Cendrars zvolil námět Stvoření světa a inspiroval se africkým folklórem. Kompozice mi konečně poskytla příležitost použít jazzových prvků, které jsem s takovou opravdovostí studoval; sestavil jsem orchestr na způsob orchestrů v Harlemu ze sedmnácti sólistů, použil jsem naplno jazzového stylu a kombinoval jej s klasickým cítěním.“

Stvoření je nejtypičtější kompozicí pro skladatelův vztah k jazzu. Existuje však řada dalších skladeb,

Darius MILHAUD

VŮL NA STŘEŠE

(Le Boeuf sur le toit). Balet. Scénář Jean Cocteau
ORCHESTR DIVADLA NA CHAMPS-ÉLYSÉES
Řídí DARIUS MILHAUD

MARTINICKÝ PLES

/Le Bal Martiniquais/ pro 2 klavíry
1. Chanson Creole [Kreolská píseň] / 2. Biguine

ČERNÉ DOMINO Z CAJANU

(Domino noir de Cajan). 2. část z Karnevalu v Novém Orleansu
/Carnaval à la Nouvelle-Orleans/ pro 2 klavíry

BRAZILEIRA

Mouvement de Samba.
3. část ze suity Scaramouche pro 2 klavíry
VLASTIMIL a VĚRA LEJSKOVI / klavíry

STVOŘENÍ SVĚTA

/La Création du Monde/. Balet. Scénář Blaise Cendrars
ORCHESTR SPOLEČNOSTI KONCERTŮ KONZERVATOŘE
Řídí GEORGES PRÊTRE

TŘI RAG-CAPRICES

/Trois Rag-caprices/ pro orchestr instr. autor
1. Sec et musclé [Suše a svalnatě]
2. Romance. Tendrement [Romance. Něžně]
3. Précis et nerveux [Přesně a nervně]
SYMFONICKÝ ORCHESTR HL. M. PRAHY (FOK)
Řídí ZBYNĚK VOSTŘÁK

Hudební režie dr. Eduard Herzog
Zvuková režie Miloslav Kulhan (2 klavíry) a Václav Zamazal (Tři Rag-caprices)
Technická spolupráce Václav Roubal (2 klavíry) a Vladimír Kraffer (Tři Rag-caprices)
Nahráno 5.-6. listopadu 1970 ve studiu pražského Domu umělců (2 klavíry) a 2. února 1972 ve Smetanově síni v Praze (Tři Rag-caprices).
(Balety Vůl na střeše a Stvoření světa byly převzaty od firmy Pathé-Marconi a vydány v lic. The Gramophone Co. Ltd.)

u nichž lze jazzové prvky vystopovat, a přesto Milhaud nepoužil vědomě. Jinak tomu ani u skladatele, jenž byl kromě oficiálních koncertů na cestování a exotikou a dovedl do sebe vstřeb i zážitky z nočních hudebních produkcí světových velkoměst, nemohlo být. Nejtypičtější to dokládá jedna z nejpokulárnějších Milhaudových skladeb *Vůl na střeše*, která vznikla roku 1919 a o níž skladatel, okouzlen vzpomínkami na Brazílii píše: „Rád jsem sbíral lidové popěvky, tanga, mazurky, samby, dokonce i jedno portugalské fago a přitom jsem je jako rondo s tématem, který se vrací po každém zpěvu. Dal jsem té fantazii název Vůl na střeše, což byl název jednoho brazilského tanečnického pěvku. Jean Cocteau udělal scénář pantomimického baletu, jehož bylo možno použít pro mou hudbu. Vymyslel si scénu z baru v Americe v době prohibitionu. Objevují se tam velmi typické postavy: Barmán, Černý trpaslík, Elegantní ženy, Zrzavá žena v úlné sklepnice, Bookmaker, Pán ve fraku. Barman s sebou Antinoa nosí všem koktajly. Po několika neshodách a tanečcích přijde Policista. Barman se ihned promění v mlékárnu. Hosté hrají bukoliku a pastorální scénu a pijí mléko. Barman si velkým ventilátorem a ten utne Policistovi hlavu. Zrzavá žena hlavu vezme na ruce, tančí s ní a zakládá tanec na rukou jako „Salome“ z rouenské legendy. Osoby jedna za druhou odcházejí z baru. Policista ožívne a Barman mu předloží obrovský účet. O ohlasu premiéry Milhaud dodává: „Vůl na střeše“ i kritici zapomněli, že jsem napsal Choele a usnesli se na tom, že jsem fraškovitý a jarmar hudebník... Já, který jsem měl z komiky hrát, nechtěl jsem nic jiného než nenáročnou a veselou zábavičku ve vzpomínce na brazilské rytmy, které mě kdysi tak okouzlovaly a — boží to vědí — které mě přece nikdy nedovedly rozesmát. Těsně před nucenou emigrací do USA s Darius Milhaud půvabnou suitu pro dva klavíry *Scaramouche* zajímavou i tím, že ji později často ve své hudbě pro saxofon hrával slavný Benny Goodman. Pro Milhaudových skladeb z okruhu jazzové inspirace dovršuje tato nahrávka díly z doby skladatele emigrace. *Martinický ples* a *Černé domino z Cajanu* (2. část z *Karnevalu v Novém Orleansu*) stylizovány pro dva klavíry. V druhé z nich použil skladatel francouzských písní z Louisiany. V jazzovém opojení a vzdálen od vlasti nezapomněl na intonace lidových písní své vlasti.

Podle knihy Daria Milhauda *Motivy bez hranic* zpracovala redakce

COVER © LADISLAV RADA 1974

JAZZ A VÁŽNÁ HUDBA V.

STEREO 1101